

Andela FRANČIĆ

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje
Strossmayerov trg 2, HR-10000 Zagreb

O PREZIMENU ZAGOREC

U radu se govori podrijetlu, postanju, značenju, tvorbenoj strukturi i rasprostranjenosti prezimena *Zagorec*. Dotiču se i ostala prezimena iste osnove te upozorava na slična prezimena u antroponimijskom sustavu drugih slavenskih jezika.

UVOD

Prezime je najmlađa antroponimijska kategorija čije su osnovne odlike stalnost, nasljednost, nepromjenljivost te zakonom propisana obvezatnost. Njegovoj pojavnosti prethode osobno ime i pridjevak (nadimak). Formiranje i ustaljivanje prezimena u hrvatskom imenoslovlju može se pratiti od 12. (primorsko-dalmatinsko područje) do 18. stoljeća (krajevi kojima vladaju Turci). Godine 1780. zakonskim je aktom (tzv. jozefinski patent) za sve propisana obvezatnost imanja prezimena.

Prezimenska svekolikost, koja na sebi svojstven način svjedoči o pravoj i jezičnoj povijesti nekog naroda, uobičajava se dijeliti u četiri osnovne skupine: 1) prezimena od osobnih imena, 2) prezimena od nadimaka, 3) prezimena motivirana zanimanjem te 4) prezimena od etnika i etnonima.

Ostavljajući ovom prigodom po strani prve tri prezimenske skupine, svoju ćemo pozornost posvetiti potonjoj – prezimenima od etnika i etnonima i to samo podskupini prezimena etničkoga postanja izdvajajući takva u čijoj je osnovi naziv ili ime kraja, područja (nekadašnjega) življenja njihovih prvih nositelja. Prezimena te skupine odgovaraju na pitanje *odakle si?* Evo nekih prezimena toga tipa: *Posavec* (: Posavina), *Podravec* (: Podravina), *Kranjec* (: Kranjska), *Međimurec* (: Međimurje), *Korošec* (: Koruška), *Moslavac* (: Moslavina), *Turopoljec* (: Turo-

polje), *Primorac* (: primorje), *Ličanin* (: Lika), *Pažanin* (: Pag), *Bošnjak* (: Bosna), *Baranjaj* (: Baranja) itd.

Začetke prezimena etničkog postanja predstavljaju analitički oblici zapisa etničkoga pridjevka uz osobno ime. U latinskim tekstovima uz osobno ime najčešće dolazi prijedložna konstrukcija s prijedlogom *de* i toponim u nominativu (npr. *Radoslaus de Narento*, *Usemiro de Subbenzani*, *Ursanum de Sirnounize*, *Andrea de Tugari*, *Duymo de Srenine*¹), a u tekstovima pisanim hrvatskim jezikom ekvivalentan zapis najčešće čini osobno ime kojem je dodan prijedlog (*i*)z i toponim u genitivu (npr. *Štefan z Cirkvena*)². Katkad u istom dokumentu nailazimo na dvojak način (analitički i sintetički) bilježenja istoga prezimena, npr. u listinama što ih je Ivan Kukuljević Sakcinski objavio pod naslovom *Listine hrvatske* Nikola Zrinski potpisan je kao *Nicolaus de Zrynio* i *Myklows Zrynzky*.³ Valja spomenuti i tročlane imenske formule tipa *Stephanus Lazynzky de Lazyne*⁴ u kojima se drugi i treći član odnose kao tvorenica i osnovna riječ tj. nalaze se u odnosu motivacije. Iz takvih se konstrukcija treći član s vremenom gubi. Potonjima su donekle nalik imenske formule tipa *Petrus Keglwyth de Bwsyn*⁵ kakve nalazimo u plemića koji dodavanjem pridjevka (*de Bwsyn*) prezimenu, žele obznaniti svoju vlasnost nad pojedinim krajem i ljudima.

Analitičke imenske formule (i to ne samo one u čijoj je postavi toponim) česte su u razdoblju formiranja prezimena kao stalnih, nasljednih i nepromjenljivih identifikacijskih oznaka. One nisu specifičnost samo hrvatske povijesne antroponimije, već ih nalazimo i u antroponimiji drugih naroda.⁶

Osim toga, prezimensku je službu mogao preuzeti sam toponim (tip *Karlovac*) ili je prezime tvoreno od etnika, koji je nastao sufiksacijom od toponimskoga lika (tip *Karlovčan*). U prvom je slučaju riječ o poprezimenjivanju toponima, a u drugom o poprezimenjivanju etnika.⁷

¹ Primjeri su iz onomastičke građe *Supetarskoga kartulara* (usp. Skok, 1952, str. 275–276).

² Usp. *Hrvatski urbari*, sv. I, str. 301.

³ Usp. *Listine hrvatske*, str. 275. Više o tome kako su se sve potpisivali Zrinski vidi u bilješci Radoslava Lopašića objavljenoj u *Hrvatskim urbarima*, sv. 1, str. 173–174.

⁴ Usp. *Habsburški spomenici Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, knj. I, str. 182. U imenskim formulama navedenoga tipa bez dodatnoga istraživanja nije uvijek jasno je li toponim poslužio kao osnovica za tvorbu pridjevka (prezimana) ili obratno.

⁵ Usp. *Habsburški spomenici Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, knj. III, str. 254.

⁶ Usp. npr. poljsku (Malec, 1996, str. 40–43) i slovačku (Dorul'a, 1968) antroponimiju.

⁷ Poprezimenjivanje etnika redovita je pojava kad je riječ o antičkim antroponimima (*Isus Nazarećanin*, *Juda Išariotski*), a često je i pri imenovanju osoba iz srednjega vijeka (*Franjo Asiški*, *Ivana Arška*, *Katarina Sijenska*). Usp. Kovačević, 1994, str. 441–442. Neka danas sasvim uobičajena svetačka osobna imena etničkoga su postanja – npr. *Luka* (: *Lucania*), *Lovro* (: *Laurentum*), *Veronika* (: *Verona*) itd.

PREDMET I CILJ RADA

U podskupinu etničkih prezimena tvorenih od naziva ili imena kraja ulazi i prezime *Zagorec* kojemu je posvećen ovaj rad. U nastavku ćemo se osvrnuti na njegovo postanje, značenje, tvorbenu strukturu i rasprostranjenost. Navest ćemo primjere postojanja prezimena iste osnove u onimiji drugih slavenskih jezika.

NAJSTARIJE POTVRDE PREZIMENA *ZAGOREC*

U građi kojom raspoložemo najstarija potvrda prezimena *Zagorec* u Hrvatskoj seže u 16. stoljeće. Nalazimo ga zapisanog u ispravi iz 1517. godine⁸ koja sadržava »popis dimova za kraljevski porez u kotarevima plemićkih sudaca Nikole od Psarjeva i Ladislava Andrije u Zagrebačkoj županiji (u kotarevima iznad Save)«. Tu se u mjestu Glavnica (Glawnycza) spominje *relicta Zagorecz*.

Od oblika *Zagorec* stariji je varijantni zapis istoga prezimena u liku *Zagorc*. I on je, kao i lik *Zagorec*, sačuvan u ispravama pohranjenim u Mađarskom državnom arhivu. Prema »popisu seljaka u Varaždinskoj županiji koji su oslobođeni plaćanja kraljevskog poreza od 1 forinte i 10 denara«, koji datira iz 1507. godine, u naselju Vinica (Wynycze) živi *Valentinus Zagorc*, a u naselju Maruševec (Maryassowcz) *Blasius Zagorc*.⁹ Napomenimo i to da se u ispravama koje donose autori knjige *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću* (poslije 1507) još mnogobrojne osobe (uglavnom u statusu *colonus* ili *inquilinus*) nastanjene u tadašnjoj Varaždinskoj županiji imenuju imensko-prezimenskom formulom u kojoj je *Zagorc* druga sastavnica (npr. *Georgius Zagorc*, *Petrus Zagorc*, *Matthias Zagorc*, *Stephanus Zagorc*, *Jacobus Zagorc* itd.).

Kao što se, na osnovi poznavanja tadašnjega društva i položaja žene u njemu, može i pretpostaviti – u popisima su uglavnom zapisane muške osobe. Žene stječu "privilegij" pojavnosti u službenim spisima najčešće u slučajevima kada postaju kućegospodarice poslije muževe smrti. Uz već spomenuto prezime *Zagorecz* kojem prethodi oznaka *relicta* (bez osobnoga imena), prezime *Zagorc* javlja se identifikacijskoj sintagmi *Relicta Catherina Zagorc*¹⁰ i *Relicta Vrsula Zagorc*.¹¹

⁸ Usp. Adamček, Kampuš, 1976, str. 81. Riječ je o ispravi koja se čuva u Mađarskom državnom arhivu u Budimpešti (*Diplomatikai levéltár*, br. 104 337).

⁹ Usp. Adamček, Kampuš, 1976, str. 42. Riječ je o ispravi koja se čuva u Mađarskom državnom arhivu u Budimpešti (*Diplomatikai levéltár*, br. 104 179).

¹⁰ Usp. Adamček, Kampuš, 1976, str. 551.

¹¹ Usp. Adamček, Kampuš, 1976, str. 547.

Držimo da su mnogi zapisi prezimena *Zagorc* s vremenom poprimili oblik *Zagorec* i u tom se liku ustalili.¹²

Broj nositelja prezimena *Zagor(e)c* tijekom je vremena postajao sve veći, a njihovi su se nositelji, pretpostavljamo, zbog različitih razloga raseljavali iz mjesta svojega prvotnog boravišta.

BROJNOST NOSITELJA I PODRUČJE RASPROSTRANJENOSTI PREZIMENA ZAGOREC (TE ZAGORAC I ZAGORC) 1948. GODINE

Prema podacima iz *Leksika prezimena*, koji nam pruža uvid u brojnost nositelja pojedinoga prezimena i domaćinstava u kojima su živjeli te mjesto i kotar njihova boravka, u Hrvatskoj se 1948. godine prezimenom *Zagorec* imenovalo 500 hrvatskih žitelja nastanjenih u 16 tadašnjih kotara. Kudikamo najviše (ukupno 167) *Zagoraca* (: *Zagorec*) izbrojili smo u 14 naselja varaždinskog kotara. Slijede velikogorički (81), zelinski (60), zlatarski (44), križevački (37) kotar itd. Nositelji prezimena *Zagorec* bili su najbrojniji (53 stanovnika) u naselju *Hrnjanec* (kotar Zelina).

U *Leksiku* nalazimo i gotovo dvostruko čestotniji (900-tinjak nositelja) prezimenski lik *Zagorac* čije je područje rasprostranjenosti potpuno različito od onoga na kojem je potvrđeno prezime *Zagorec*. Nositelji prezimena *Zagorac* 1948. godine živjeli su uglavnom u sinjskom, gospićkom i glinskom kotaru.

Osim prezimena *Zagorec*, koje je u središtu naše pozornosti, te prezimena *Zagorac*, za koje smo konstatirali da je istoga postanja, ali različitoga prostornoga razmještaja, tom prezimenskom dvojcu valja pribrojiti i treće varijantno prezime – *Zagorc*. Ono je za popisa 1948. godine imalo najmanje nositelja – samo 44. Polovica njih živjela je u Zagrebu, a ostali su, bilo kao jedini nositelji bilo kao pripadnici višečlane (uvijek samo jedne) obitelji, živjeli u sljedećim kotarima: Ivanec, Opatija, Osijek, Jastrebarsko, Vinkovci i Slavonska Požega. S obzirom na malobrojne potvrde i veću koncentraciju nositelja prezimena *Zagorc* u Zagrebu, ne može se, bez dodatnih istraživanja povijesnih potvrda istoga prezimena, govoriti o njegovu žarištu na hrvatskom području.

VARIJANTNOST PREZIMENA ZAGOREC, ZAGORAC I ZAGORC

Varijantnost prezimena *Zagorec*, *Zagorac* i *Zagorc* očituje se u njihovu dočetu: *-ec*, *-ac*, *-c*, odnosno u tome sadržava li on samoglasnik *-e-*, samoglasnik *-a-* ili pak završnom *-c* ne prethodi nijedan od navedenih samoglasnika. Samo-

¹² Usp. i zapise ojkonima u istom izvoru (Adamček, Kampuš, 1976): *Markwssewcz*, *Chernomercz*, *Kwzmyncz*, *Peteriancz*, *Lopowcz*, *Gregorowcz*, *Werbowcz*, *Berdowcz*, *Iwancz* itd.

glasnici *-e-* i *-a-* nepostojani su te se nominativna različitost prezimskih likova *Zagorec* i *Zagorac* u kosim padežima neutralizira u likovima (G) *Zagorca*, (D) *Zagorcu*, (A) *Zagorca* itd.

U prezimenu *Zagorc* samoglasnik je *-e-* nestao iz dočeka *-ec* jer dolazi iza sonanta *-r-*. Ta je jezična odlika (gubljenje samoglasnika iza sonanata) svojstvena slovenskomu jeziku i hrvatskim dijalektima uz slovensku granicu. Tako je npr. u rječniku slovenskih prezimena kudikamo pretežitije prezime *Zagorc*, nego *Zagorec*, a prezime *Zagorac* ondje nije potvrđeno u prezimenskoj službi.¹³

TVORBENA OSNOVA I TVORBENA STRUKTURA PREZIMENA *ZAGOREC*

Prezime *Zagorec* može se dovesti u vezu s tri osnovna leksema:

- I. S apelativom *zagorje* čije je značenje 'kraj s onu stranu gore ili gora'¹⁴, odnosno »područje iza planine ili gorja«¹⁵;
- II. S toponimom *Zagorje*, i to:
 - S horonimom *Zagorje*;¹⁶
 - S ojkonomom *Zagorje*.¹⁷
- III. S ojkonomom *Zagora*.¹⁸

Iz navedenoga proizilazi da je prezime *Zagorec* moglo biti nadjeveno onome koji je živio u *zagorju* (*zagorje* = toponomastička imenica, pisano malim slovom), kraju iza gore ili gora kojemu to (*zagorje*) nije i službeno ime već samo oznaka prostornog odnosa te stanovniku naselja i kraja¹⁹ imenovanih *Zagorjem* (*Zagorje* = zemljopisno ime, pisano velikim slovom), odnosno naselja koje nosi ime *Zagora*. A to je *zagorje* / *Zagorje* moralo biti smješteno na kajkavskom govornom području.

¹³ Usp. *Začasni slovar slovenskih priimkov*.

¹⁴ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika* (dalje ARj) s. v. 1. *zagorje*.

¹⁵ Anić 1998, s.v. *zagorje*.

¹⁶ Usp. ARj s.v. 2. *Zagorje a*.

¹⁷ Usp. ARj s.v. 2. *Zagorje c*. Nije isključena ni mogućnost motiviranosti slovenskim ojkonomom *Zagorje*.

¹⁸ Tu mislimo prije svega na selo *Zagora* u nekadašnjem krapinskom kotaru (usp. ARj s.v. 1. *Zagora b*). Danas se ime *Zagora* obično dovodi u vezu s »regijom u kopnenom dijelu Dalmacije« (Anić 1998, s.v. *Zagora*) tj. s Dalmatinskom zagorom. U rječničkom članku u ARj uz natuknicu *Zagora* čitamo: a) »ime kraja u Dalmaciji između Velebita i Dinare, a iza planine Mosora, Kozjaka i Tartara«, b) ime selima i mahalama: selo u krapinskom kotaru u Hrvatskoj ... u kotarskom kotaru u Dalmaciji ... u trebinjskom kotaru u Hercegovini ... u Crnoj Gori ... mahala u stolačkom kotaru u Hercegovini«.

¹⁹ Spomenimo da je *Zagorje* prema potvrđama iz ARj, osim u apelativnom i horonimskom značenju (na koje ćemo se kasnije vratiti), zasvjedočeno i kao oronim (tako se zove planina na poluotoku Pelješcu).

Imajući na umu vjerojatne polazne lekseme (apelativ *zagorje* i toponim *Zagorje*) koji su mogli poslužiti kao osnova za tvorbu prezimena *Zagorec*, možemo reći da je, obzirom na tvorbenu strukturu, to prezime nastalo asufiksalsnom tvorbom (po obrascu $O_{snova} + \emptyset$) i to:

1. Onimizacijom istoizraznog apelativa (etnoida): *zagorec* → *Zagorec* ili
2. Svojevrsnom transonimizacijom²⁰ etnika: *Zagorec* (< *Zagorje*, *Zagora*) → *Zagorec*.

Pojedini su sufiksi hrvatskoga jezika višeznačni. Među takvima je i sufiks *-ec*. U kajkavskim govorima njime se tvore deminutivi i hipokoristici (npr. *kukčec*, *mačec*), nomina agentis (npr. *kosec*, *pisec*), poimeničuju pridjevi (npr. *pijanec*, *starec*), tvore osobna imena i prezimena (npr. *Lovrec*, *Ivec*), univerbiziraju (uglavnom) dvorječni toponimi (npr. *Čakovec*, *Krištanovec*) te tvore etnici i etnoidi (npr. *Podravec*, *pregdravec*).

Tumačimo li postanje prezimena *Zagorec* onimizacijom apelativa dočeto je *-ec* u njegovoj postavi etnoidni sufiks, odnosno tumačimo li postanak istoga prezimena transonimizacijom etnika, dočeto je *-ec* etnički sufiks. Dakle, *-ec* u prezimenu *Zagorec*, bez obzira na to kako tumačili njegovo postanje, nije prezimenski sufiks. Naime i onimizacija i transonimizacija isključuju izdvajanje sufiksalsnoga elementa pri prikazu tvorbenne strukture novonastaloga leksema.

U prezimenskoj je službi u hrvatskom prezimenskom sustavu potvrđen (istina samo jedna potvrda 1948) i jedan od ishodišnih leksema etnika i prezimena *Zagorec*. U *Leksiku prezimena* zabilježeno je prezime *Zagora*.

U isto prezimensko gnijezdo s prezimenom *Zagorec* (osim već spomenutih *Zagorac*, *Zagorc*, *Zagora*) ulaze i prezimena *Zagoranski*, *Zagorčak*, *Zagorčanin*, *Zagorčić*, *Zagorda*, *Zagorelec*, *Zagoreo*, *Zagorich*, *Zagoričnik*, *Zagorjan*, *Zagornik*, *Zagorski*, *Zagorsak*, *Zagorščak*, *Zagorščak*, *Zagoršček* i *Zagoršek*.

Sličnoznačnice leksemu *gora* jesu *brdo*, *br(ij)eg*. Od njih su istim tvorbenim postupkom kao i *Zagorje* (prefiksalsno-sufiksalsna tvorba), *Zagora* (prefiksalsna tvorba) nastali toponimi *Zabrdo*, *Zabrđe*, *Zabreg* te *Zabrežje*, a potvrđen je i apelativ (etnoid) *zabrdac* te na njemu temeljeno prezime *Zabrdac*.²¹

Baveći se prezimenom *Zagorec* i njegovim postanjem, podsjetimo da su prefiksalsne tvorenice tipa *zagorje*, koje su nastale od sintagmi u priložnoj službi (*za*

²⁰ Transonimizacija je prijelaz onima iz jednog razreda u drugi, bez ikakvih formalnih preinaka. Npr. osobno ime *Vinko* postaje prezime *Vinko*. Zbog specifičnoga statusa etnika (»Etnici nisu vlastita imena u onom smislu u kojem su to prezimena i toponimi. Oni su na granici između općih i vlastitih imenica. Bliže su općim nego vlastitim imenicama«. Babić 1976, str. 142) ovdje govorimo o »svojevrsnoj transonimizaciji«. M. Peti (1997) drži da leksemi tipa *Zagorec* po svojoj semantičkoj strukturi ne ispunjavaju uvjete da budu etnici.

²¹ Sve su toponimske potvrde iz ARj.

gorom) veoma stare. Prema podacima što ih donosi P. Skok u *Etimologijskom rječniku hrvatskoga ili srpskoga jezika*, potvrđene su i u Grčkoj, a njihov nastanak seže u vrijeme prvog doseljenja Slavena na Balkan.²²

DIJALEKTNE ODLIKE PREZIMENA *ZAGOREC*

Iz prezimena *Zagorec* čitljiv je kajkavski jezični biljeg. On je sadržan u dočetu *-ec*. To upućuje da je dotično prezime nastalo na kajkavskom terenu, tj. da je imenovatelj bio kajkavac.

Upravo zato prezime *Zagorec* ne dovodimo u vezu s toponimima *Zagorje*²³ i *Zagora* (potvrđeni na hrvatskom jugu) jer se taj prezimenski lik ne uklapa u dijalektni pejzaž južnohrvatskoga područja (ondje je pretkaziv, i zasvjedočen, prezimenski lik *Zagorac*).²⁴

Zbog dijalektnoga elementa (nepostojano *e* u dočetu *-ec*) i nepriznavanja (prez)imenske samosvojnosti i posebnosti, u razdoblju općeg ijekaviziranja i novoštokaviziranja svega što je odudaralo od standardnojezične norme i prezime *Zagorec* bilo je prekrajano i "ispravljano" (u *Zagorac*). U ARj nalazimo samo prezime *Zagorac*²⁵ (sve su potvrde, doduše, iz štokavskoga kraja), a lik *Zagorec* nije potvrđen iako je sigurno postojao.²⁶

U dočetu *-ec* prezimena *Zagorec* samoglasnik je *e* nepostojan. Zahvaljujući njegovoj pojavnosti u prezimenima (npr. *Puklavec*, *Dolenec*, *Varošanec*, *Zadravec*, *Žganec* itd.) i ojkonomima (npr. *Ivanovec*, *Pribislavec*, *Šenkovec*, *Čakovec*, *Draškovec* itd.) s kajkavskoga govornoga područja u hrvatskom je standardnom jeziku²⁷ (istina tek odnedavno priznata) jedna od glasovnih promjena i *neposto-*

²² Usp. Skok, 1971, str. 590.

²³ *Zagorje*, odnosno dalmatinsko Zagorje, često se u starijim tekstovima javlja kao sinonim za Dalmatinsku zagoru (usp. Novak, 1959). Pišući o povijesti Dalmatinske zagore, K. Kružić (1997) njezine stanovnike naziva *Zagoranima* (»Dugotrajni napadački ratovi koje su Turci vodili ... imali su uništavajući učinak na sve oblike života kasnosrednjovjekovnih Zagorana.« Kružić, 1997, str. 317).

²⁴ Prema kazivanju stanovnika Dalmatinske zagore i njihovih susjeda danas se vrlo rijetko u tom kraju rabi etnik *Zagorac*. Uglavnom su u uporabi etnici od imena naselja iz kojeg je osoba o kojoj je riječ.

²⁵ Osim kao prezime isti je leksem u ARj potvrđen i kao apelativ (onaj koji živi s onu stranu gore ili gora), etnik (čovjek iz Hrv. zagorja; čovjek iz Zagore u Dalmaciji; čovjek iz Zagorja u Srbiji), ime (u Sopoćanskom pomeniku) mahala u Bosni i u Hercegovini.

²⁶ Ovom prilikom samo podsjećamo na mnogobrojne rasprave vezane uz dijalektna obilježja u prezimenima i toponimima te imenima općenito i pokušaje da se oni nasilno "isprave". Pritom se nije vodilo računa o tome da je »vlastito ime pravilno u obliku u kojem se najčešće javlja, a zadano je zavičajnim idiomom mještana« (Šimunović, 1986, str. 162).

²⁷ Vodeći računa o različitom značenju termina književni jezik i standardni jezik (v. *Hrvatski jezični savjetnik* str. 47), u članku rabim termin standardni jezik (čija su bitna obilježja više-funkcionalnost i normativnost).

jano e.²⁸ Naime »prezimana i toponimi vlastita su imena u punom smislu te riječi i oni ulaze u književni jezik kao leksičke jedinice ... dakle, koliko prezimana i toponima toliko jedinica.«²⁹

Dočetak *-ec* što ga sadržava prezime *Zagorec* u službenoj je komunikaciji obavjesniji od svoga parnjaka *-ac* u prezimenu *Zagorac* jer on (*-ec*) nedvojbeno ukazuje na to da je riječ o prezimenu, a lik je *Zagorac* homoniman tj. može biti i prezime i etnik³⁰ te bez širega konteksta ili dodatnih obavijesti ne možemo točno odrediti njegovo značenje.

Uzrokom homonimije može biti i leksem *Zagorec*. Naime, on se na planu neslužbene komunikacije (na kajkavskom terenu) javlja i u funkciji etnika i u funkciji prezimana.

Nakon izloženoga jasno nam je da svatko koji živi ili je živio *za gorom*, u *zagorju*, u *Zagorju* ili u *Zagori* nije mogao biti imenovan prezimenom *Zagorec*. Jezične odlike kraja iz kojeg je imenovatelj odlučujući su čimbenik prezimenskoga dočетка po kojem se razlikuju prezimana *Zagorec* i *Zagorac*.

Prezimana su svojim leksičkim (doprezimenskim) sadržajem i svojim jezičnim likom odslik vremena i sredine koji su uvjetovali njihov nastanak. Slične izvanjezične okolnosti u kojima su imenovatelji pronalazili poticaje za prezimana koja su nadijevali često su urodile sličnim prezimenskim likovima. Podsjetimo samo na mnogobrojna prezimana temeljena na svetačkim imenima što ih nalazimo u antroponimiji mnogih naroda. Npr. lat. ime *Petrus* prilagođeno jeziku primaocu poslužilo je kao osnovica za daljnju, prezimensku, tvorbu: hrv. *Petrić*, rus. *Petrov*, polj. *Piotrowicz*, mak. *Petreski*, njem. *Petersen*, mađ. *Péterfi* itd.

Mnoge sličnosti nalazimo i u prezimenskom fondu ostalih slavenskih jezika temeljenom na topografskim imenicama, odnosno toponimima, ojkonomima i(li) iz njih izvedenim etnicima. Usp. npr. češka prezimana *Záhora*, *Zahorák*, *Záhorovský*, *Záhorský*, *Záhorec*, *Záhorka*,³¹ poljska *Zagóra*, *Zagórny*, *Zagórowicz*,³² ili pak rusko prezime *Zagorovskij*³³ itd.

²⁸ Nepostojano *e* u vlastitim imenima spominje se u *Gramatici hrvatskoga jezika* čiji su autori S. Težak i S. Babić (1992, str. 55), u *Praktičnoj hrvatskoj gramatici* D. Raguža (1997, str. 14), *Hrvatskom jezičnom savjetniku* (1999, str. 114–115). Ni u jednom od triju dosadašnjih izdanja *Hrvatske gramatike* (prvo izdanje nosi naslov *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, drugo *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*) nema spomena nepostojanoga *e*.

²⁹ Babić, 1976, str. 140.

³⁰ »Za književni jezik vrijedi pravilo da etnici u nj ulaze u onom obliku u kojem ih upotrebljavaju sami stanovnici, dakako bez izrazitih dijalekatskih crta« (Težak, Babić, 1992, str. 158).

³¹ Moldanová, 1983, str. 278–279.

³² Rymut, 1991, str. 300.

³³ Unbegaun, 1995, str. 216.

PREZIME *ZAGOREC* U HRVATSKOM ZAGORJU –
ONOMASTIČKA NELOGIČNOST?

Na osnovi podataka iz *Leksika prezimena* konstatirali smo da mnogobrojni nositelji prezimena *Zagorec* žive u Hrvatskom zagorju.³⁴ Ta se činjenica kosi s navodom da »prezimana etnonimskog i etničkog postanja ne nastaju unutar iste etničke ili područne zajednice, nego kad se pripadnik drugog naroda, plemena, roda, konfesije, druge pokrajine ili područne zajednice naseli među stanovnike drugog etničkog ili administrativno pokrajinskog pripadanja. Na taj se način doseljenik lakše identificira, što i jest svrha nadijevanja prezimena.«³⁵ Jasno je da davati u Zagorju prezime *Zagorec* ne bi imalo onomastičkoga opravdanja jer ono se daje da bi se dotična osoba izlučila kao jedinka i time identificirala, a to se ne može tamo gdje su svi Zagorci. Prezimana ovog tipa najčešće pokazuju odakle su došle osobe koje ih nose u sredinu koja ih je tako obilježila.

Ovdje se moramo prisjetiti činjenice da leksem *Zagorec* ne znači samo stanovnika Hrvatskoga zagorja (koje se i danas često u neslužbenoj komunikaciji naziva svojim iskonskim imenom Zagorje), već stanovnika bilo kojeg *zagorja* (tj. kraja s onu stranu gore), a *zagorja* je u gorovitom Hrvatskom zagorju doista puno. Osim toga tu su i naselja imena *Zagora* i *Zagorje* čiji su se etnici također mogli transonimizirati u prezimenske likove. Dakle, zapažena pojavnost prezimena *Zagorec* u Hrvatskom zagorju nije onomastička nelogičnost, već posljedak višeznačnosti prezimenske osnove, koja se, kao što smo vidjeli ne iscrpljuje samo u horonimu *Zagorje*.³⁶

Zasvjedočenost prezimena *Zagorec* u ostalim hrvatskim krajevima uključuje sve navedene mogućnosti motivacije, uključujući i »doseljenika iz Hrvatskoga zagorja«. Kako ni Hrvatsko zagorje nije bilo pošteđeno turskoga pustošenja, posljedica kojih su pusta selišta, može se pretpostaviti da su njihovi stanovnici,

³⁴ Valja imati na umu da se tijekom povijesti horonimom Hrvatsko zagorje imenovalo područje različite veličine u sjeverozapadnoj Hrvatskoj : »Hrvatskim zagorjem se prvotno smatralo porječje rijeke Krapine i istočni dio porječja Sutle što je prostor koji se uglavnom nalazi između Medvednice na jugu, Ivančice na sjeveru i Kalničke gore na istoku. Danas se Hrvatskim zagorjem često naziva i cijelo brežuljkasto područje sjeverno od Ivančice sve do rijeke Drave, a na sjevero-istoku čak i prostor Varaždinske Podravine. Nerijetko se sjeverozapadni dio Hrvatske danas naziva Hrvatskim zagorjem.« Obad Šćitaroci, 1995, str. 146.

³⁵ Šimunović, 1985, str. 59.

³⁶ Osim već spomenutih značenja leksema *zagorje* / *Zagorje* nije isključena ni mogućnost da se neko od prezimena *Zagorec* temelji na imenu kastruma *Zagorje* koji se u povijesnim izvorima 13. stoljeća spominje kao utvrda kneza Farkaša, sina Tome »de Zagoria«, odnosno »isto bi ime »Zagoria« u tom vremenskom razdoblju moglo biti i ime krapinskoga kastruma«. Kruhek, 1997, str. 20.

bježeći pred Turcima napuštali svoje domove i nastanjivali se u drugim, sigurnijim krajevima. Nakon što je turska opasnost prošla, neki su se vjerojatno vratili, a poneki su ostali sačuvavši spomen na prvotnu postojbinu u svom prezimenskom liku.

NAPOMENE O PREZIMENU *ZAGOREC* U MEĐIMURSKOM PREZIMENSKOM SUSTAVU

Prezime *Zagorec* u međimurskoj se antroponimiji prvi put javlja u rukopisnom izvoru iz 1584. godine gdje se u Čakovcu spominje *Martin Zagorecz*. Četiristoljetni kontinuitet njegove prisutnosti u međimurskom prezimenarstvu daje nam pravo da ga nazovemo međimurskim prezimenom. Tijekom prošlosti potvrđen je u mnogim naseljima širom Međimurja (npr. u Belici, Cirkovljanu, Čakovcu, Čukovcu, Donjoj Dubravi, Držimurcu, Donjem Vidovcu, Goričanu, Gornjem Mihaljevcu, Hlapičini, Ivanovcu, Kotoribi, Marofu, Merhatovcu, Nedelišću, Oporovcu, Orehovici, Podbrestu, Prelogu, Strahonincu, Trnovcu, Vratišincu, Vrhovljanu...). U starijim ga izvorima nalazimo zapisanog u nekoliko grafijskih varijanata, od kojih je najčešća ona s završnim dvoslovom *-cz* (*Zagorecz*). Najnovije potvrde³⁸ govore o njegovim nositeljima nastanjenim u Belici, Čakovcu, Goričanu i Kotoribi.³⁹

Iako bez istraživanja svake od navedenih prezimenskih potvrda ne možemo s nesumnjivom sigurnošću govoriti o njihovoj motiviranosti, tj. u raspravi o poticaju njihova nastanka vjerojatna su sva polazišta navedena kod prezimena *Zagorec*. Imajući na umu povijesne okolnosti i prostornu blizinu, pretpostavljamo da je međimursko prezime *Zagorec* najvjerojatnije motivirano etnikom zasnovanom na horonimu *Hrvatsko zagorje* (*Zagorje*). Dakle *Zagorcem* je u Međimurju imenovan doseljenik iz susjednoga *Hrvatskoga zagorja* (*Zagorja*).

Daljnja istraživanja potvrdit će ili opovrgnuti našu pretpostavku. Spomenimo i to da je u onomastici čest slučaj da isto prezime u različitim krajevima ne mora imati istu motivaciju.⁴⁰

U međimurskom (povijesnom i suvremenom) prezimenskom sustavu, osim prezimena koje je moglo biti motivirano horonimom (Hrvatsko) Zagorje,

³⁷ Usp. *Regestum qui sessiones...*

³⁸ Usp. *Registar stanovnika Međimurja*.

³⁹ U istom izvoru (*Registar...*) javlja se i prezime *Zagoracz* (nose ga dvije osobe iz Nedelišća). Različit zapis ovdje je najvjerojatnije znak da je riječ o prezimenu unesenom u međimurski prezimenski sustav.

⁴⁰ Usp. Šimunović, 1995, str. 26.

potvrđena su i prezimena koja se temelje na ojkonimima s (hrvatsko)zagorskoga područja, npr. *Bednjak* (: Bednja), *Komorski* (: Komor), *Kostel* (: Kostel), *Krapinec* (: Krapina), *Lepoglavec* (: Lepoglava), *Stubičar* (: Stubica), *Trakoštan* (: Trakošćan), *Varaždinec* (: Varaždin), *Vinicaj*, *Vinički* (: Vinica) itd.

ZAKLJUČAK

Na temelju poznatih nam povijesnih izvora zaključili smo da se pojavnost prezimena *Zagorec* može pratiti od početka 16. stoljeća. Budući da najstariji zapis kojim mi raspolažemo ne mora značiti da prezime nije i prije postojalo, vjerojatno će se daljnjim istraživanjem povijesne građe naići i na ranije potvrde istoga prezimenskoga lika te pomaknuti vrijeme njegove najranije zasnove. Bez pretenzija na točno određivanje značenja svake potvrde prezimena *Zagorec* u hrvatskomu antroponimijskomu sustavu, što je zbog nekolikostoljetnoga odmaka od vremena formiranja prezimena kao antroponimijske kategorije vrlo teško učiniti, u radu smo naveli tri osnovna leksema na kojima se dotično prezime temelji: apelativ *zagorje*, toponim *Zagorje* te ojkonim *Zagora*, zaključivši da je prezime *Zagorec* nastalo onimizacijom apelativa ili transonimizacijom etnika. Dijalektni biljeg sadržan u dočetu *-ec* ukazuje na kajkavski jezični kontekst u kojem je kreirano prezime, a podaci o rasprostranjenosti kazuju da je ono najčešće u Hrvatskom zagorju.

LITERATURA I IZVORI

- Adamček, Josip, Kampuš, Ivan, 1976. *Popisi i obračuni poreza u Hrvatskoj u XV i XVI stoljeću*, Sveučilište u Zagrebu, Institut za hrvatsku povijest, Zagreb.
- Anić, Vladimir, 1998. *Rječnik hrvatskoga jezika*, treće, prošireno izdanje, Novi liber, Zagreb.
- Babić, Stjepan, 1976. *Prezimena, toponimi, etnici i ktetici u književnom jeziku*, *Jezik*, XXIII, 5, str. 139–144.
- Barić, Eugenija i dr., 1979. *Priručna gramatika hrvatskoga književnog jezika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Barić, Eugenija i dr., 1990. *Gramatika hrvatskoga književnog jezika*, drugo izdanje, Školska knjiga, Zagreb.
- Barić, Eugenija i dr., 1995. *Hrvatska gramatika*, Školska knjiga, Zagreb.
- Barić, Eugenija i dr., 1999. *Hrvatski jezični savjetnik*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Pergamena, Školske novine, Zagreb.

- Dorul'a, Ján, 1968. *O vývine niektorých typov priezvisk*, *Onomastica*, XIII, 1–2, str. 234–257, Wrocław-Warszawa-Kraków.
- Habsburški spomenici Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*, uredio Emilij Laszowski, knj. I, Zagreb, 1914.
- Hrvatski urbari*, sv. I, sabrao i protumačio Radoslav Lopašić, Zagreb, 1894.
- Kovačević, Marko, 1994. *Ujevićevo stilsko obilježavanje antroponima*, Marulić, 3, str. 437–456, Zagreb.
- Kruhek, Milan, 1997. *Krapina – castrum et oppidum*, Hrvatsko zagorje, časopis za kulturu Krapinsko-zagorske županije, 3, str. 5–22, Krapina.
- Kružić, Krešimir, 1997. *Povijest Dalmatinske zagore*, Književni krug, Split.
- Leksik prezimena SR Hrvatske*, urednici V. Putanec i P. Šimunović, Nakladni zavod Matice hrvatske i Institut za jezik, Zagreb.
- Listine hrvatske*, izdaje Ivan Kukuljević Sakcinski, Zagreb, 1863.
- Malec, Maria, 1996. *O imionach i nazwiskachw Polsce : tradycja i współczesność*, Kraków.
- Moldanová, Dobrava, 1983. *Naše příjmení*, Praha.
- Novak, Grga, 1959. *Dalmacija godine 1775–76 gledana očima jednog suvremenika*, *Starine* 49, str. 5–79.
- Obad Šćitaroci, Mladen, Obad Šćitaroci, Bojana, 1995. *Prirodna obilježja Hrvatskoga zagorja*, u knjizi »Hrvatsko zagorje i Međimurje. Po dragomu kraju«, Laurana, Zagreb, str. 29–30.
- Peti, Mirko, 1997. *Koje su imenske riječi etnici i etnonimi?*, *Folia onomastica Croatica*, 6, str. 99–111, Zagreb.
- Popis stanovništva 1991. Narodnosni sastav stanovništva Hrvatske po naseljima*, Republički zavod za statistiku, Zagreb, 1992.
- Regestum qui sessiones, quartalia, tertialiaque tenent in terris, foenetis et extripaturis in sum(m)am, &*, rukopis, Muzej Međimurja, Čakovec.
- Registar stanovnika Međimurja*, računalni ispis, stanje 8. srpnja 1997, Ured za opću upravu, Čakovec.
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU, I–XXIII, Zagreb, 1880–1976.
- Rymut, Kazimierz, 1991. *Nazwiska Polaków*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław, Warszawa, Kraków.
- Skok, Petar, 1952. *Lingvistička analiza kartulara Jura s. Petri de Gornji*, u knjizi *Supetarski kartular*, str. 233–312, Zagreb.
- Skok, Petar, 1971. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, knj. 1, JAZU, Zagreb.
- Šimunović, Petar, 1985. *Naša prezimena: porijeklo, značenje, rasprostranjenost*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb.

- Šimunović, Petar, 1986. *Istočnojadranska toponimija*, Logos, Split.
- Težak, Stjepko, Babić, Stjepan, 1992. *Gramatika hrvatskoga jezika : priručnik za osnovno jezično obrazovanje*, 7. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb.
- Unbegaun, B. O., 1995. *Russkie familii*, Izdatel'skaja grupa »Progres«, Moskva. *Začasni slovar slovenskih priimkov*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Razred za filološke in literarne vede, Inštitut za slovenski jezik, Etimološko-onomastična sekcija, Ljubljana, 1974.

On the family name *Zagorec*

Summary

The family name *Zagorec* has been attested for the first time in the 16th century. It is connected with the appellative *zagorje* and toponymes *Zagorje* and *Zagora*. It has been formed by the process of onimization from the common name or transonimization from the ethnic. The author gives examples of similar family names attested in the anthroponymicon of other Slavic languages.

Ključne riječi: etničko prezime, prezime *Zagorec*, (Hrvatsko) zagorje

Key words: ethnic family name, family name *Zagorec*, (Hrvatsko) zagorje